

Győri Krisztina – Maszlag-Lénárt Mónika – Tóth Gabriella

A Bookstart program tapasztalatai a Gödöllői Városi Könyvtárban

2016-ban egy négyéves projekt vette kezdetét a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központban. Egy iskolai osztály olvasási szokásait kezdtük el nyomon követni, hogy megvizsgáljuk, hogyan változik az olvasási kedv, hogyan alakulnak az olvasási szokások az idő múlásával, amennyiben kiemelt figyelmet fordítunk egy adott célcsoportra. A projektet azzal a reménnyel indítottuk útjára, hogy amennyiben sikeres lesz, kiterjeszthetjük minden gödöllői első osztályosra, és ezzel még kiskorban megalapozhatjuk a gyerekek olvasási hajlandóságát. A projekt bevezetése előtt tanulmányoztuk a hazai és külföldi jó gyakorlatokat is.

1992-ben a londoni BookTrust jótékonyági szervezet egy kísérleti projektet hajtott végre háromszáz csecsemő bevonásával a Birminghami Egyetem, a helyi könyvtár és az egészségügyi szolgáltatók támogatásával, ahol azt vizsgálták, hogy a korai olvasás milyen hatással van a későbbi iskolai évekre. A kutatások egyértelműen azt mutatták, hogy a *Bookstart* programban részt vevő gyerekek különböző előnyökkel és jobb kompetenciákkal kezdték el az iskolát. 1999-re a legtöbb angliai önkormányzat lelkesen csatlakozott a kezdeményezéshez, ami 2000-re már akkora méreteket öltött, hogy a világ első könyvajándékozási programjává vált.¹

A Bookstartnak két alapsomagja van, amely minden gyermeknek jár. Az egyik a *Bookstart Baby*, amikor a baba egyéves koráig megkapja a korának megfelelő érdekes formákkal és színekkel teli keménytablás könyveket, dalos füzetet, valamint ujjbábót a mesék eljátszásához. A csomagban található egy könyvtári beiratkozó adatlap is, ezzel ösztönzük a szülőket arra, hogy minél hamarabb beírassák a babát a könyvtárba.² A *Bookstart Treasure*-t három-négyéves korban kap-

ják meg a totyogók az életkoruknak megfelelő olvasmányokkal.³ A *School Library Pack* a Bookstart program folytatása, melyben az iskolás gyerekek kapnak ingyen könyveket. A csomag célja, hogy minél többféle könyvvel és témával ismeresse meg a diákokat, és hogy ajánljon még további szerzőket.⁴

A brit Bookstart mintájára számos hasonló kezdeményezés alakult Európában és azon kívül is, melyeket a saját programunk bevezetése előtt, és közben folyamatosan tanulmányoztunk. A finnknél *Lukulahja lapselle* az olvasásnépszerűsítő program neve. Minden Finnországban született gyermek egy könyvtáskát kap ajándékba, amelyben található egy énekes-mondókás könyv babáknak, estimese könyv kisgyermek számára, egy magasságmérő – melyen feltüntetik, hogy körülbelül milyen a gyermek verbális fejlődése az adott korban –, rímkárttyák, és egy könyvtárba hívogató nyomtatvány.⁵

A norvégiai *Bookstart* program jelenleg még kísérleti fázisban van, első körben a fővárosban, Oslóban kapnak a babák két könyvet; egy babáknak valót, és egy két év körüli totyogóknak valót. Emellé a programot koordináló szervezet, és az oslói városi könyvtár osztanak egy füzetet, amely információkat tartalmaz a nyelvi fejlődés és az olvasás kapcsolatának fontosságáról, ez természetesen a szülőknek szól.⁶

Belgiumban a *Bookstart* programban a szülők a baba hat hónapos korában kapnak egy könyvcsomagot a helyi egészségügyi központban, melyben egy textilből készült könyvecske és egy tájékoztató van a programról és annak fontosságáról. Amint a baba betöltötte a tizenötödik hónapját, egy könyvtárba invitáló kupont kap a család, ahol megkapják a következő csomagot, melyben két babakönyv és szintén egy tájékoztató található.⁷

A könyves környezet, a szülői példa fontosságát számos tanulmány, személyes példa támasztja alá. Nekünk, könyvtárosoknak is fontos a téma, hiszen a legaktívabb könyvtárlátogatók pont azok közül kerülnek ki, akik a leggazdagabb otthoni könyvespolccal rendelkeznek. Olvasáskutatási adatokból Péterfi Rita szakértő kiemelte, hogy míg a kétezer kötetnél nagyobb házi könyvtárral rendelkezők 27%-a hetente keresi fel a könyvtárakat, addig akiknek egyáltalán nincs otthon könyvük, azoknak a 68%-a soha nem is járt könyvtárban.⁸

Saját BookStart programunk elindításában nagy szerepet játszott a Péterfi által ajánlott „könyvkelengye” kezdeményezés. Ennek lényege, hogy egyfajta könyves keresztszülőként egy-egy kisgyerekeknek rendszeresen könyveket ajándékoznak, hogy saját kis otthoni könyvtárral rendelkezzen, személyesebb viszonya alakuljon ki az olvasással.⁹ Elsőként egy erdélyi könyvtár szolgáltatásai között találtunk példát erre a kezdeményezésre. A sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár, Kovászna megye és Sepsiszentgyörgy város Helyi Tanácsa 2010 óta működteti a programot, amelynek keretében a sepsiszentgyörgyi újszülöttek, illetve szüleik könyvcsomagot kapnak ajándékba. Ez gyermekkönyveket – kortárs írók verses és meséskönyveit –, jó olvasóvá neveléssel kapcsolatos tájékoztatót, és a baba,

valamint az egyik szülő nevére kiállított könyvtári belépőt tartalmaz. A KönyvkeleNGye program fő célja felhívni a figyelmet arra, hogy remek szórakozás az egész család számára a könyvtárba járás, a tartalmas és szép gyermekkönyvek lapozgatása, olvasása, miközben a gyermek észrevétlenül fejlődik olvasóvá, könyvszerető emberré. A programban az elmúlt tíz évben kisgyerekeken kívül első osztályos és végzős tanulók is jutottak ajándékkönyvhöz.¹⁰

Magyarországban is léteznek hasonló kezdeményezések, melyek tapasztalatait beépítettük saját projektünkbe. 2012 őszén indult el a pécsi Csorba Győző Könyvtár olvasásnépszerűsítő programja, amelyben kiemelt fejlesztési területként jelölték ki a gyermeket váró és a kisgyermekes családokban való olvasásnépszerűsítést. Így indult el a *Babaváró biblioterápiás csoport*. Az olvasásnépszerűsítő program második állomásaként ezt követte a *Születés csomag* összeállítása, amelyet a könyvtár újszülött kisbabát nevelő olvasói ingyenesen kaptak meg. A csomag a gyermekkönyvtárat népszerűsítő információs anyagokat, babakönyveket, valamint a gyermekek szüleinek szóló ismeretterjesztő, könyvajánló füzetet tartalmazott. Ez a csomag leginkább az angliai *Bookstart Baby Pack* könyvcsomagra hasonlít, utóbbit azonban elsősorban nem a könyvtár, hanem a védőnő adja át a kisbabát fogadó családnak.¹¹

Programunk elindításához mindezen tapasztalatokat figyelembe véve úgy döntöttünk, hogy egy kisebb célcsoportban kezdjük meg a munkát: egy könnyen elérhető, jól meghatározott csoportot, egy első általános iskolai osztályt választottunk, akiket négy éven keresztül, egész alsó tagozaton végigkísérünk. A látogatott könyvtári órák és a részt vevő osztályok aktivitását figyelembe véve a Gödöllői Hajós Alfréd Általános Iskola egyik 1. osztályát választottuk. Az iskolát mi, az osztályt viszont az igazgató jelölte ki számunkra.

Az iskola emelt szintű testnevelést oktató intézmény, a kiválasztott osztály viszont normál tantervet követett. Az egész napos iskola tanórán kívüli foglalkozásai napközi otthonos formában zajlottak. Az osztálylétszám 33, a 4. osztály végére 32 fő volt. A 4. osztály végéig ugyanaz a két tanítónő – tantárgyfelosztásban – tanította az osztályt. A tanítónők a program kezdete előtt egyetlen osztállyal sem jártak még intézményünkben, egyszer sem vettek részt még könyvtári órán.

A sajátos nevelési igényű tanulók nevelése az iskolában integráltan folyik a többi tanulóval együtt, így az osztály is vegyes volt e tekintetben. Az osztály szociális összetétele rendkívül sokrétű volt, erre a családok szociális helyzetéből, kulturális elvárásaiból, a hátrányos és halmozottan hátrányos tanulók létszámából tudtunk következtetni. Feltehetően ennek az összetételnek köszönhető, hogy az igazgató ezt az osztályt jelölte ki a programra.

A gyerekek a négy év során minden évben kaptak egy-egy könyvet a könyvtártól ajándékba, amely teljes mértékben megfelelt az olvasási szintjüknek. Ezeket személyesen adtuk át az iskolában, a pedagógusoknak szánt gyerekkönyvtári tájékoztató kíséretében.

	Lányok	Fiúk
1. osztály	Berg Judit: Tökmagok című könyvsorozata	Berg Judit: Tökmagok című könyvsorozata
2. osztály	Szegedi Katalin: Lenka	Szegedi Katalin: Palkó
3. osztály	Kántor Kata: Tolvajtempó – Nózi nyomoz 2.	Kántor Kata: Tolvajtempó – Nózi nyomoz 2.
4. osztály	Kertész Erzs: Göröngyös Úti Iskola, 3. rész – Ne parázz!	Berg Judit – Kertész Erzs: A négy madár titka

A könyvtár ajándéka az osztály minden tanulójának az 1–4. osztály folyamán

Egy tanévben négy alkalommal látogatta meg az osztályt a kapcsolattartó könyvtáros, ez négy év alatt összesen 16 alkalom volt. A könyvtár gyereken-dezvényeiről, programjairól vittünk nekik plakátot, beszélgettünk a gyerekekkel. Betekinthettünk mindennapi életükbe, elmesélték könyvélményeiket. Az osztály apró műsorral készült: a gyerekek szavaltak, zenéltek, rajzokat készítettek.

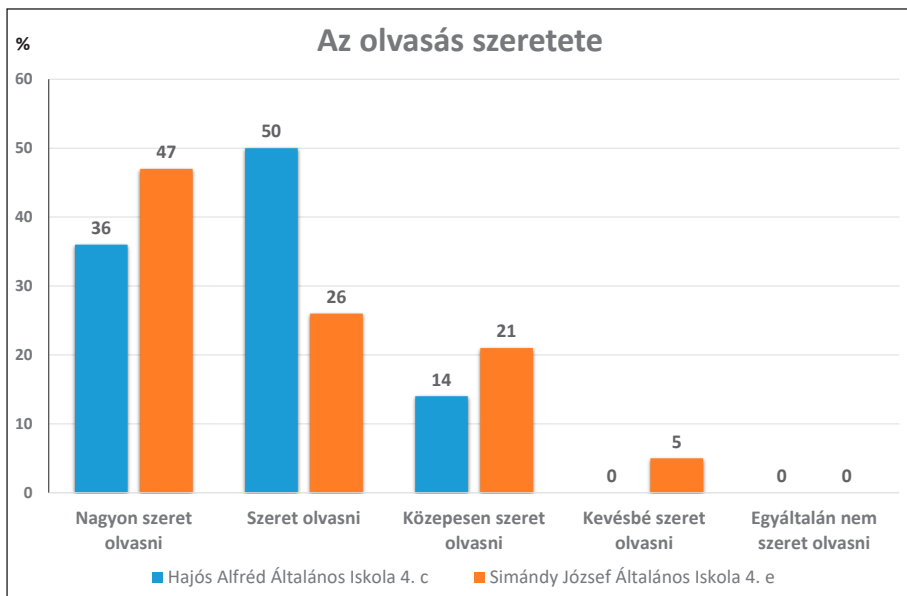
Az osztály közösen a négy év alatt összesen nyolc alkalommal látogatott el könyvtárunkba. Tematikus könyvtári órán kétszer, író-olvasó találkozón háromszor voltak. Ezekon Szegedi Katalin, Kántor Kata és Kertész Erzs írókkal találkozhattak. Az úgynevezett *Nagy Dia Napon*¹² kétszer vettek részt. Egyik alkalommal Kántor Kata (író, rendőr), másik alkalommal Péter Balázs (egyetemi mestertanár, Szent István Egyetem) vetített a gyerekeknek. Az Opera nagykövete, Valter Ferenc egy alkalommal megismertette a gyerekeket a Pomádé király új ruhája című gyermekoperával. A gyerekek minden alkalommal szívesen jöttek a könyvtárba, izgatottan várták az érdekes programokat. Nagyon érdeklődők voltak, már az első alkalommal egytől egyig kölcsönöztek könyvet.

A teljes Bookstart program anyagi fedezetét az olvasóink által az intézménynek felajánlott személyi jövedelemadóból (SZJA 1%) fedeztük. A negyedik év végén kérdőíves felmérést készítettünk, melyben a gyerekek olvasási és könyvtárhatszónalati szokásait vizsgáltuk meg, összehasonlítva egy olyan osztály adataival, akikkel nem foglalkoztunk kiemelten.

Kontrollcsoportnak a kistarcsai Simándy József Általános Iskola 4. e osztályát választottuk, akik szintén négy évig jártak a könyvtárba. Próbáltunk egy olyan osztályt találni, amelyik abból a szempontból különleges, hogy nagyon gyakori vendégek voltak nálunk. Ebből következően náluk is nagy az olvasási kedv, illetve szívesen használják a könyvtárat, hiszen ebbe nőttek bele. Ők is ugyanazt a kérdőívet töltötték ki, amit a Bookstart programban részt vevő gyerekek.

A továbbiakban választ kapunk arra a legfőbb kérdésre, hogy megérte-e négy éven keresztül kiemelten foglalkozni a kiválasztott gyerekekkel, marad-e hosszú távú hatása a munkánknak.

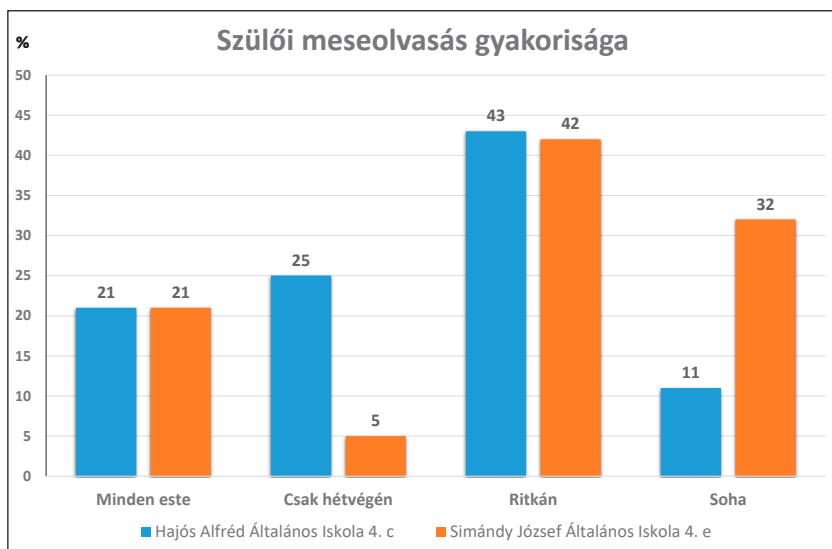
A kérdőívet 28 fő – 13 fiú és 15 lány – töltötte ki. A kontrollcsoportban 19 fő vett részt a kitöltésben, hasonló nemi eloszlásban.

1. ábra Bookstart program 2016–2019

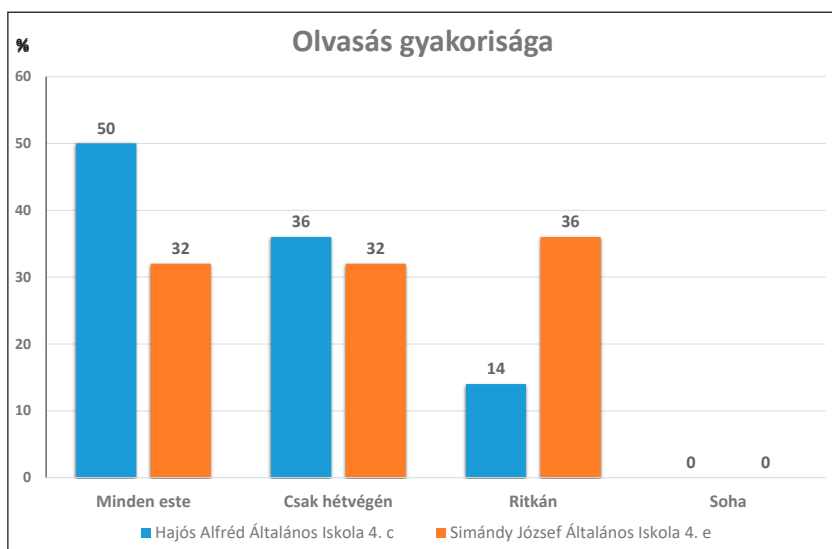
Első kérdésünk az volt, hogy a gyerekek mennyire szeretnek olvasni. Az adatokból látható, hogy a Bookstart programban részt vevő gyerekek jobban szeretnek olvasni, mint a kontrollosztály diákjai. Bár a kistarcsai gyerekek 47%-a jelölte meg azt, hogy nagyon szeret olvasni (ez a Hajósban csak 36%), de ha összeadjuk a *szeret* és a *nagyon szeret* válaszokat (Hajós: 86%, Simándy: 73%), egyértelműen látszik, hogy a gödöllői gyerekeknek ez kedveltebb elfoglaltságuk.

A bookstartos gyerekek már első osztályban könyvet kaptak a kezükbe. Könnyű volt olvasni, érdekes volt számukra a történet, ezért valószínűleg jobban megszerették az olvasást, mint a kontrollosztály tanulói. Ezért is fontos, hogy az olvasni tanuló gyerekek kezébe olyan könyv kerüljön, ami az életkoruknak és érdeklődésüknek megfelelő. Egy jó tanító vagy egy jó könyvtáros útmutatásai alapján a kisdíákok könnyen juthatnak számukra érdekes olvasnivalóhoz, ami folyamatosan növeli az olvasási kedvet.

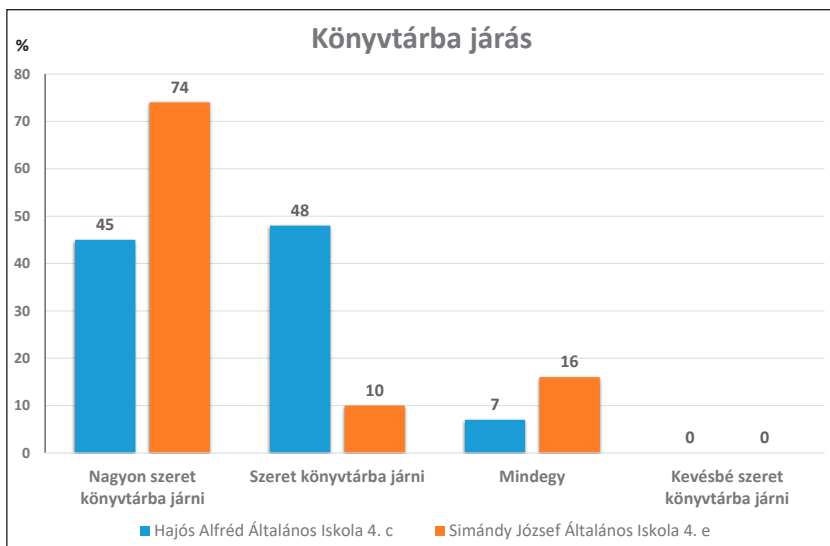
2. ábra Bookstart program 2016–2019

A Bookstart programban részt vevő gyerekek ötödének, akárcsak a kontroll gyerekeknél, minden este felolvasnak a szülei, de a hétfői felolvasási adatok viszont már nagymértékben eltérnek. A grafikon alapján nem látjuk bizonyítottan, hogy a programban való részvétel, a kapott ajándékkönyv okozza a bookstartos gyerekek javára az elmozdulást, de természetesen lehet ösztönző hatása a szülőkre is annak, ha a gyerek ajándékkönyvvel tér haza. A kérdés inkább az, hogy az önálló olvasásra mennyi időt fordítanak a gyerekek.

3. ábra Bookstart program 2016–2019

A harmadik ábrán jól látható az előnye a Bookstart programban részt vevő gyerekeknek, 86%-uk olvas rendszeresen, míg a kistarcasai gyerekeknek csak a 64%-a. Talán ez az egyik legfontosabb kérdés, amikor arra szeretnénk választ kapni, hogy sikeres és hasznos volt-e a programunk. A mai felgyorsult világban, amikor a gyerekek nagy részét a különféle IT-eszközök foglalják le a nap nagy részében, igazi sikernek számít, hogy 28 gyerekből 14 mindennap olvas. Az osztályban tanuló gyerekek kapcsolata a könyvvel, könyvtárral és könyvtárossal már elsős korukban elkezdődött, és négy éven keresztül tartott, így az olvasás szeretete végig hangsúlyos szerepet kapott az életükben. A számok is azt mutatják, hogy a gyerekek a velük való foglalkozást meghálálták, és életük fontos részévé vált a könyv, az olvasás.

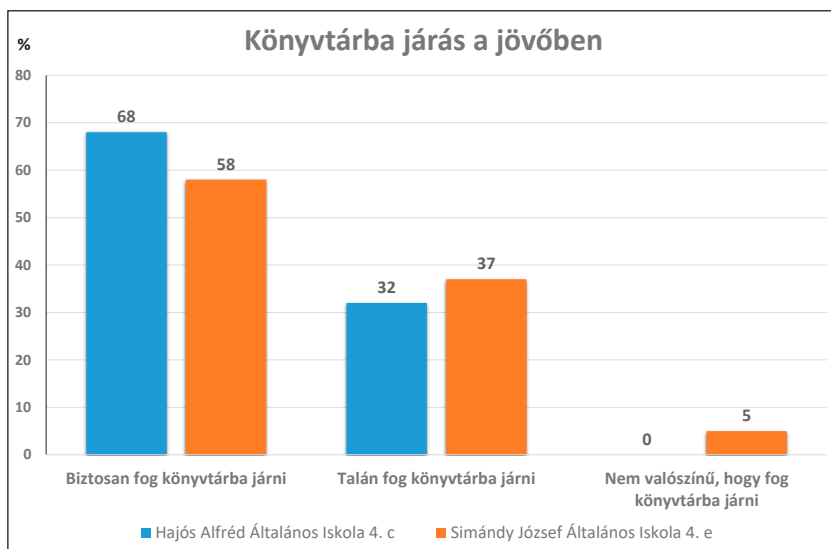

4. ábra Bookstart program 2016–2019

A Bookstart program során a találkozók fele a könyvtáron kívül zajlott az iskolákban és egyéb külsős helyszíneken. Míg az olvasás szeretetével kapcsolatos adatok egyértelműen jobbák, addig a könyvtárba járásnál látható, hogy jócskán alatta marad a kontrollcsoportnál. Érdeemes lett volna több könyvtári találkozót szervezni számukra, erősíteni a kötődést az intézmény felé is, hogyha véget ér a program, akkor is megmaradjanak a kis olvasók.

A gyerekektől azt is megkérdeztük, hogy milyen szerintük egy jó könyvtár. Néhány számunkra kedves választ cikkünkben is megmutatunk.

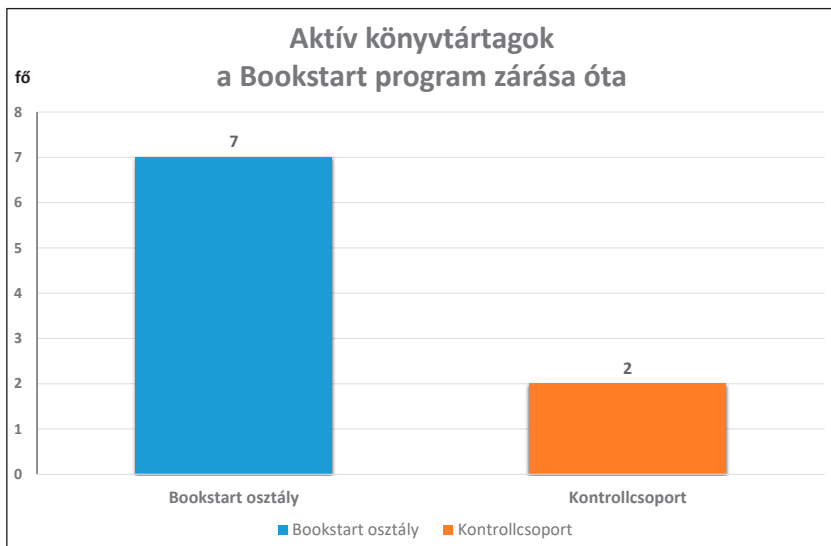
Hajós Alfréd Általános Iskola, 4. c osztály:	Simándy József Általános Iskola, 4. e osztály:
Sokfajta–könyv közül választhatasz.	Tágas, nagy, otthonos.
Csendes és díszes.	Megtalálod azt a könyvet, amit keresel.
Mindenféle könyv megtalálható.	Könyvek vannak és játékok.
Kedvesek a nénik.	Sok érdekességet látsz.
Egy jó könyvtár mindig szívesen lát mindenkit, és megpróbál mindenki kedvében járni.	A jó könyvtárban sok jó könyv van, és segítenek neked az ott dolgozók.
Minden ember megtalálja a saját könyvét stílus szerint.	Több lesz a tudásod.
Az a jó könyvtár, ahol betűk szerint vannak a könyvek.	Van mindenféle részleg.

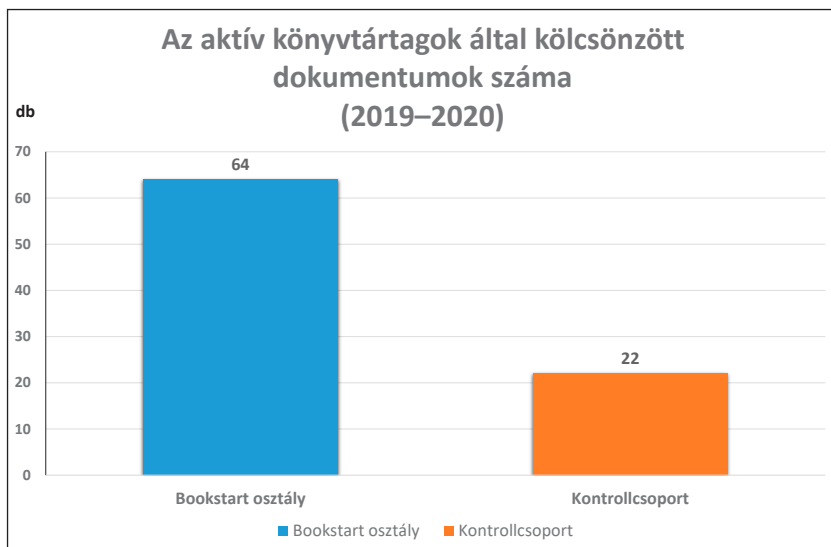
5. ábra Bookstart program 2016–2019

Egyik legfontosabb kérdésünk az volt, hogy fognak-e a gyerekek a jövőben önállóan könyvtárba járni. Bár az előző kérdésben alulmaradtak, itt látszik a program hatása a bookstartos gyerekeken, hiszen kétharmaduk azt mondta, hogy biztosan fog a jövőben könyvtárba járni. Ez nagyon jó eredmény a kontrollcsoporthoz képest is, ahol az osztálynak csak kicsit több mint a fele lesz a jövőben is biztosan könyvtártag. A kérdőív kitöltése óta eltelt majdnem egy év, és kíváncsiak voltunk, vajon ez a valóságban hogyan alakult, ezért az integrált könyvtári rendszerünkéből lekértük az adatokat. A hatodik és hetedik ábrán egyértelműen látszik a Bookstart hatása, bár jóval alatta marad az elvártaknak, melynek

oka természetesen a 2020-as járványhelyzetben kereshető, de a tendencia így is a program sikerességét igazolja.

6. ábra A Bookstart program utóélete – könyvtári tagság

7. ábra A Bookstart program utóélete – kölcsönzés

A kérdőívvel a gyerekek véleményét tudtuk felmérni, de a projekt sikerességének vizsgálatához objektív adatokat is le tudunk kérdezni. Mindkét osztályban megnéztük a 2016–2019-es időszakban a kölcsönzött dokumentumok számát.

Az egy főre vetített kölcsönzési statisztika keretében arra voltunk kíváncsiak, hogy az adott osztályok tanulói hány könyvet kölcsönöztek ki a négy év alatt. A Hajós iskola diákjai összesen 447 darab könyvet kölcsönöztek, ami a 32-es osztálylétszámmal számolva 14 darab könyvet jelent fejenként. Ha ezt tovább osztjuk a 4 évre, azt kapjuk, hogy egy tanuló egy évben átlagosan 3,5 darab könyvet kölcsönözött. A Simándy iskola diákjai a négy év alatt összesen 255 darab könyvet kölcsönöztek, ami a 21 fős osztálylétszámmal számolva 12 könyvet jelent fejenként. Ez évente három darab könyvet jelent egy-egy tanulónak, tehát némileg szintén alatta marad a bookstartos adatnak.

	Összes költség	Költség tanulónként
Könyv	220 000	6 875
Előadó	120 000	3 750
Összesen	340 000	10 625

A Bookstart program költségei a négy év alatt (Ft)

A Bookstart program a négy év alatt a könyvtárnak összesen 340 000 forintba került, ez gyerekenként 10 625 forint. Ha ezt négy évre elosztjuk, 2 656 forintra jön ki a gyerekenkénti éves költség.

A gyerekek jó osztályt, jó osztályközösséget alkottak, ami részben a pedagógusoknak is köszönhető. A nekik szervezett programokon mindig nagyon szívesen és aktívan vettek részt. Minden vendégnek ajándékot hoztak, műsorral készültek. Elmondásuk szerint nagy élmény volt számukra élő, igazi íróval, könyvillusztrátorral, illetve regényfőhőssel (Nózi) találkozni.

Az ajándékba kapott könyveket a gyerekek elolvasták, a tanárral közösen fel dolgozták. Minden könyvhöz külön játékos feladatokat, kézműves alkotásokat, illusztrációt kellett készíteniük, amivel a könyv még közelebb került hozzájuk. Tetszett nekik a könyvválasztásunk is. Tanítóik az életkoruknak megfelelőnek ítélték meg a kapott regényeket, a történetek közel álltak a gyerekekhez.

A projektet összességében pozitívan értékeltük. Könyvhöz, olvasmányélményhez jutottak a gyerekek, könyvtári környezetben tanultak, tartalmas programokon vettek részt. Az ajándékba kapott könyveknek nagyon örültek a kisdíjakok, a programokon való részvételt mindig élvezték, és bár a járvány közbeszólt, de még így is érzékelhető a gyerekek hajlandósága a további könyvtárba járásra, olvasásra. Megállapítható, hogy a Bookstart program gyermekközpontú, olvasásra motiváló, könyvtárhasználatra ösztönző, az olvasóvá nevelést elősegítő program, és érdemes a folytatásra. Könyvtárunk azon dolgozik a jövőben, hogy a Bookstart programot az egész városra kiterjeszthesse, és más kulturális intézményekkel közösen a szolgáltatások körét is kibővítsé.

Jegyzetek

1. <https://www.booktrust.org.uk/what-we-do/programmes-and-campaigns/bookstart/practitioners/history/> (2020.09.10.)
2. <https://www.booktrust.org.uk/what-we-do/programmes-and-campaigns/bookstart/practitioners/bookstart-baby-pack/> (2020.09.10.)
3. <https://www.booktrust.org.uk/what-we-do/programmes-and-campaigns/bookstart/practitioners/bookstart-treasure-gift/> (2020.09.10.)
4. <https://www.booktrust.org.uk/what-we-do/programmes-and-campaigns/school-library-pack/frequently-asked-questions/> (2020.09.10.)
5. <https://www.euread.com/lukukeskus-finnish-reading-centre/> (2020.09.10.)
6. <https://www.euread.com/global-network-of-early-years-bookgifting/bokstart-foreningenes-norway/> (2020.09.10.)
7. <https://www.euread.com/global-network-of-early-years-bookgifting/iedereen-leest-boekstart-belgium/> (2020.09.10.)
8. Péterfi Rita: *Az életünket meghatározó rejtett kulturális összefüggésekről – A felnőttek és az olvasás.* In: *Olvasásfejlesztés könyvtári környezetben.* Szerk. Barátné Hajdu Ágnes, Béres Judit, Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 2019. 204. p.
9. Királyné Dorogi Edina – Péterfi Rita: *Mi a szössz? – Kisikének a könyvtárról. A Pest Megyei Könyvtár olvasást és könyvtárhasználatot népszerűsítő kiadványa.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 25. évf. 2016. 5. sz. 3–7. p. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00278/pdf/EPA01367_3K_2016_05_003-007.pdf (2020.09.10.)
10. Könyvkelengye: <http://www.kmkt.ro/konyvkelengye> (2020.09.10.)
11. *Olvasásfejlesztés könyvtári környezetben.* Szerk. Barátné Hajdu Ágnes, Béres Judit, Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 2019. 306 p. (Módszertani kötetek, 2.) <https://mek.oszk.hu/20600/20671/20671.pdf> (2020.09.10.)
12. A Nagy Dia Nap elnevezésű esemény célja, hogy minél több gyermek találkozzon a diabetésis élményével. E rendezvényt a Diafilmgyártó Kft., a Magyar Diafilmgyártó Vállalat jogutóda 2014-ben, a cég 60. születésnapjára rendezte meg először. Ezen a cég felhívására mintegy száz intézményben tartottak vetítéseket. Az eseményből mára hagyomány lett, minden év novemberében rendezik meg.